

Fišer, Rudolf

[Pražák, Richard. Slovenské dějiny v období feudalismu (od počátku do r. 1848)]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1974-1975, vol. 23-24, iss. C21-22, pp. 195-196

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101980>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

fimské Dácie vítaný argument pro duchovní i politickou expanzi na jihovýchodě Evropy.

Armbrusterova kniha je tedy přehledným a zasvěceným zpracováním problematiky, která byla ústředním předmětem zájmu celých generací jazykovečků a historiků a která má klíčové postavení v rumunských národních dějinách. Její četba je poučná nejen pro každého, kdo se zajímá o dějiny, jazyk a kulturu Rumunska, nýbrž též pro ty, kdož se věnují obecně otázkám nacionalismu a vývoje vědeckého myšlení.

R. Ostrá

Richard Pražák, *Slovenské dějiny v období feudalismu (od počátku do r. 1848)*. Brno 1974, 153 stran.

Příručky z oboru slovenských dějin nepatří v české historické tvorbě k nejpčetněji zastoupeným. Oficiální teorie čechoslovakismu na jedné a nerozvinutost vlastní slovenské historické vědy na druhé straně překážely po dlouhou dobu českým historikům v systematickém studiu a uceleném výkladu dějin slovenského národa. Z úhlu pohledu buržoazního dějepisceví se ostatně i sám předmět samostatných slovenských dějin jevil jako problematický, zanikal ve spleti složitých vztahů: teritorium — etnikum — stát. Marxistické chápání dějin pomohlo tyto překážky odstranit a umožnilo předmět slovenských dějin relativně přesně vymezit, čeští historikové však dodnes zůstávají jejich studiu a výkladu dost dlužni, spoléhající přitom zejména na dostupnost výsledků práce svých slovenských kolegů.

Slovenské dějiny v období feudalismu z pera Richarda Pražáka jsou jedním z ojedinělých pokusů české historiografie o celistvé zobrazení této vývojové fáze slovenského národa a pomáhají tak zaplnit mezeru v literatuře učebnicového charakteru. Jejich úkolem je poskytnout především studentům historie a literární historie nezbytné minimum základních poznatků, nemohou a nechtějí být náhražkou existujících podrobných syntéz (Dejiny Slovenska I. Od nejstarších čias do roku 1848, Bratislava 1961; Slovensko. Dejiny, Bratislava 1971; Ján Tíbenský, Slovenské dejiny slovom i obrazom I, Bratislava 1973). Opírají se o účtvhodný okruh monografií, studií a článků, a to jak slovenských, tak také maďarských historiků, o vlastní bohatý autorův výzkum v oblasti rozvoje slovenského společenského myšlení a literární tvorby v 18. a 19. stol. a v neposlední řadě též o jeho zkušenosti z vysokoškolské výuky. Kromě vlastní textu obsahují Pražákova skripta ještě zevrubnou a velice cennou bibliografii a užitečný adresář nejvýznamnějších slovenských archívů.

Celé feudální údobí slovenských dějin rozčlenil autor do čtyř základních chronologických úseků: raný feudalismus (do pol. 13. stol.), rozvinutý feudalismus (od pol. 13. stol. do r. 1526), znovuupevnění feudalismu (od r. 1526 do r. 1711) a rozklad feudální společnosti (od r. 1711 do r. 1848). Toto periodizační schéma respektuje periodizační soustavu vypracovanou a užívanou slovenskými historiky, o vhodnosti užitých mezníků nelze pochybovat, pouze zařazení období let 1711—1781 (str. 73—90) do epochy rozkladu feudalismu může vyvolávat námitky. Proces obnovy narušené ekonomiky probíhal na Slovensku po uzavření szatmárského míru, jak ostatně autor sám ukazuje, na ryze feudální základně a ani ve společenské struktuře nenalzáme žádné stopy jejího rozkladu. Pokud jde o rok 1781, není slovenskými historiky považován za významný předěl v dějinách slovenského národa. Počátek epochy rozkladu feudalismu a přechodu ke kapitalismu spatřují až v 90. letech 18. století.

Raně feudálnímu období mohl autor s ohledem na omezený rozsah práce věnovat jen malou pozornost, proto se soustředil na několik základních historických procesů a jeví: postup osídlení území Slovenska slovenským obyvatelstvem, formování předpokladů pro vznik prvního státního útvaru, vývoj Velkomoravské říše, podmanění Slovenska Maďary a vznik raně feudálního uherského státu. Je škoda, že vzhledem k časovému vymezení obsahu skript nemohla být zachycena kontinuita osídlení slovenského teritoria.

Z období rozvinutého feudalismu soustřeďuje na sebe pozornost proces vnitřní a vnější kolonizace, vznik a rozvoj měst, překonávání feudální anarchie v Uhrách a její přeměna ve stavovskou monarchii, ohlas husitství, upevnění stavovské monarchie za Matyáše a úpadek ústřední panovnické moci za Jagellonců. Podrobněji roze-

bral autor příčiny růstu sociální nespokojenosti na Slovensku, selskou válku z r. 1514 a hornický povstání z let 1525–1526.

Výklad epochy znovuupevnění feudalismu se soustřeďuje na objasnění přechodu k režijnímu hospodaření v zemědělské výrobě, utužování nevolnických vztahů na venkově a posilování cechovníctví ve městech. Autor zachycuje postup Turků v Uhrách, jejich rozpad na tři politické celky a hodnotí důsledky turecké okupace větší části Uher pro utvářející se slovenský národ. Na pozadí kulturního vývoje rozebírá rozvoj slovenské národnosti a všechny její vnější projevy, včetně známých národnostních bojů ve městech (Krupina, Banská Bystrica). Dost místa věnoval autor vylíčení průběhu stavovských povstání uherské šlechty proti Habsburkům. Zdá se, že však poněkud přecenil jejich objektivní historický význam, zvláště pokud jde o odboj Bethlenův (str. 68).

V poslední části, týkající se let 1711–1848, zákonitě převažují pasáže zobrazující složitý proces slovenského národního obrození, narůstání hospodářských i společenských předpokladů pro rozvoj slovenské národní kultury i politického myšlení. Zde je přínos Pražákových Slovenských dějin v období feudalismu největší.

Skripta R. Pražáka *Slovenské dějiny v období feudalismu* jsou jako celek dobrou, přehledně uspořádanou a čtivě napsanou učebnicí, která pomůže přiblížit českým studentům základní specifika slovenského vývoje.

R. Fišer

Friedrich Walter, *Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte von 1500–1955*. Aus dem Nachlass herausgegeben von Adam Wandruszka. Wien—Köln—Graz, Verlag Hermann Böhlau Nachf. 1972. 320 stran. Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs 59.

Profesor Friedrich Walter je širší veřejnosti znám jako historik, který se zabýval především vývojem novější správy v Rakousku. Věnoval svou pozornost zejména tereziánským reformám a byl editorem několika svazků rozsáhlé edice *Die österreichische Zentralverwaltung*, kterou dovedl až po vznik rakousko-uherského dualismu v roce 1867. V roce 1968 prof. Walter zemřel a z jeho pozůstalosti vydal syntezu rakouských ústavních a správních dějin prof. Adam Wandruszka, rukopis připravila do tisku a dílo opatřila rejstříkem a doplnila výběrovou bibliografií Anna Marie Drabková.

Rovněž v tomto kompendiu zůstal Walter věrný své širší specializaci a podává zde přehled ústavního vývoje Rakouska od počátku 16. stol. Staršímu vývoji, na rozdíl ode svých dřívějších učebnic tzv. říšských dějin nebo v novějším období ústavních a správních dějin, pozornost nevěnuje.

Vytvářením této vědní disciplíny, tj. původně tzv. říšských dějin, se Walter zabývá v první kapitole. Zde zdůrazňuje, že rakouské říšské dějiny jako dějiny vytváření státu a veřejného práva nevznikají koncem 19. stol., jak je někdy zdůrazňováno, ale již mnohem dříve, a sleduje zde vznik této disciplíny od počátku 17. stol., přes Stefana Püttera, jehož *Historische Entwicklung der heutigen Staatsverfassung des deutschen Reiches* (3 díly, Göttingen 1786, 3. vyd. 1793) označuje za první německé ústavní dějiny, až po Georga Waitze (1813–1886), v jehož díle je možno spatřit již německé ústavní dějiny nezávislé na právních dějinách. Vlastní disciplína však byla až důsledkem zákona č. 68/1893 ř. z., podle něhož bylo v rámci nového studijního řádu pro právnické fakulty jejich posluchačům stanoveno navštěvovat přednášky o „rakouských říšských dějinách“ a podobit se z tohoto předmětu zkouše. Pojem říšské dějiny opisoval zákonodárce krátce pouze jako „dějiny vytváření státu a veřejného práva“. Autor potom probírá základní učebnice a kompendia, jejichž vznik citovaný zákon vyvolal, od učebnice Emila Werunského přes učebnice Alfonse Hubera (2. vydání zpracováno Alfonsem Dopschem), Adolfa Bachmanna a Arnolda Luschina von Ebengreutha a sleduje rozvoj této disciplíny od přelomu století, kdy vycházely práce těchto autorů v nových vydáních a kdy k nim přistoupila česká práce Bohuše Riegra a polská Otto Balzera, o vývoji práva v sudetských zemích od Jana Kaprase a přehledy uherského ústavního a správního vývoje od A. Timona a H. Marczaliho, vydané v němčině. Po druhé světové válce, kdy začala být tato disciplína označována jako ústavní a správní dějiny, jsou to učebnice Otto Stolze *Grundriss der österreichischen Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte* z roku 1951, kterou Walter vysoce hodnotí, a rozsáhlejší učebnice Ernsta C. Hellblinga *Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte*